

בית מקדש של אש

א. בידי אדם או מהשמים

קיימת מחלוקת בין רבותינו הראשונים לגבי דרך הופעתו של בית שלישי. יש"י והתוספות גורסים שבית מקדש של אש ירד מן השמים בנוי ומשוכלל¹. בתפילת תשעה באב אנו מזכירים זאת: "אתה ד' באש הצתה ובאש עתיד לבנותה"². רבינו הגדול הרמב"ם, לעומת זאת, כותב במפורש שבתנאים מסוימים מצווה לבנות את בית הבחירה³. מדרשי חז"ל, עליהם נסמכים רש"י והתוספות, לא נעלמו מעינו של הרמב"ם, ואכן מסביר התפארת ישראל, שאין להבינם כפשוטם, אלא הכוונה שיהיה סיוע שמימי בדרך נס. הוא מביא בהוכחה את קיומה של מסכת מידות, שנכתבה לא רק כדיעה על העבר, אלא גם לתועלת בעתיד, כאשר יבנה בית המקדש, ומה שכתוב שבת מקדש של אש ירד מהשמים, הכוונה 'כאילו מהשמים'⁴. חז"ל אומרים על עבודת הקרבנות "אף על פי שאש יורדת מן השמים, מצווה להביא מן ההדיוט"⁵. לכאורה, בשביל מה להדליק אש? אלא, אנו חייבים להתאמץ ולעשות כל שלאל ידינו, ומתוך כך מתברר שמה שעשינו זה אש מן השמים. דרך האש של האדם, מופיעה אש מן השמים.

הוכחה שניה לרמב"ם, בנוסף למציאותה של מסכת מידות, היא תאור מראהו ומידותיו של בית שלישי על ידי יחזקאל הנביא⁶. אם הוא ירד מן השמים, לשם מה מדקדק הנביא בתאורו?

ב. תאורו של יחזקאל

החתם סופר אומר שבנית בית המקדש היא מצווה אחת בבית ראשון, שני ושלישי, כמו שנאמר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁸. גם המשכן במדבר, ואחר-כך משכן שילה, הוא בבחינת אותה מצווה של "ושכנתי בתוכם", כמאמר חז"ל: "משכן היינו מקדש"⁹. מצווה מופלאה המתגלה בארכיטקטורות שונות. הרמב"ם אומר שאין בנביאים תאור מדוייק של בית שני, והוא דומה במקצת לראשון ובמקצת לשלישי¹⁰. נשאלת השאלה: מדוע יחזקאל הנביא ראה את

בית שלישי? לכאורה, ראוי היה שיראה את בית שני, כיון שהוא הבית שעמד להבנות.

כדי להבין זאת יש להבין את התפקיד הקשה של יחזקאל הנביא. יחזקאל היה נביא הגלות. את הנבואות שניבא בחוץ לארץ הוא אמנם חזה בארץ ישראל, כי אין נבואה בחוץ לארץ¹¹, אך פנייתו היתה ליהודים שישבו בגלות. בזמן ישעיהו, ובתחילת ימי ירמיהו, היו לנו בעיות קשות מאוד, אולם היתה ממלכה. יחזקאל ליווה את העם בזמן שהאויב היכה בנו, זרק אותנו מן הארץ, והעם יצא מארץ ישראל שיירות שיירות של אנשים נשים וילדים, לאחר שהמונים נהרגו, והעם פצוע וכואב. הם פונים בכאבם אל יחזקאל הנביא ושואלים: "מה יש לך לאמר עכשיו, מה התשובה לכל הצרות האלה?", כשם ששאלו אנשים במחנות ההשמדה את רבותיהם. יחזקאל הנביא עונה להם. בפרק הראשון הוא מתאר את מעשה המרכבה, המלאכים, האופנים והחיות אשר לאן שתישא אותם הרוח לשם ילכו¹². מסבירים המפרשים, שמעשה המרכבה מתיחס למציאות הנוראה של אותה תקופה. נדמה שהנה הגויים, כוחות הרע, משתלטים על העולם. הנביא אומר כי הסתכלות זו היא ראייה שטחית של המציאות. אמנם, יש "פני אריה" ו"פני שור", אילו הן אומות העולם שנמשלו לחיות טרף, אך מעל לכל זה נמצא רבוננו של עולם. הוא בעל הבית על כל המהלכים הללו. גם הגלות הנוראה שייכת לסדר ההנהגה האלוקי. זהו תוכן מעשה המרכבה¹³. יחזקאל הנביא, המלווה את העם במצבו הירוד ביותר, חייב לתת מבט יותר מקיף ועליון על המאורעות. מסיבה זאת, מסביר הרמח"ל, מתאר הנביא את בית המקדש השלישי שהוא הבית האידיאלי והאמיתי אליו העינים צופיות. אמנם, בית של מטה נחרב, אך בית מקדש של מעלה, שזו השכינה שבתוכנו, לא נחרב. מסביר הרמח"ל שבית ראשון דומה לבית שלישי, ואילו בית שני אינו בדרגתם. בית שלישי הוא בית מקדש של מעלה, והוא הבית שאנו מחכים לו לעתיד לבוא¹⁴. על יסוד זה נוכל להשיב לשאלה ההלכתית, האם מחוייבים לבנות את הבית השלישי או לשחזר את הבית השני. המדרש מספר שרבי יהושע בן חנניה ניסה זמן מה אחרי החורבן לבנות מחדש את בית המקדש, והרומאים עיכבו¹⁵. כנראה שנשארו יסודות וסימנים אחרי החורבן, והוא רצה לשחזר ולבנות מחדש את בית שני. לא כן הבית שאנו מצפים לו.

ג. כולו אש מן השמים

הרמח"ל מסביר שבית ראשון ובית שני היו אנושיים במקצת, על פי מדרגת עם ישראל, על חולשותיו ועל דרך צימצומו ובהתחשבות עם המציאות האנושית

של העם באותה תקופה. בית שלישי, לעומתם, הוא כולו שמים. ה"ושכנתי"
גלוי במצב ה"בתוכם". ככל ש"תוכם" יותר זך ועילאי, כך יותר "ושכנתי" יותר
שלם. כיון שבזמן בית ראשון ושני היה חיסרון בכלי הקיבול, בעם ישראל, ולא
התגברנו על החסרון הזה, נחרבו בסופו של דבר שני בתי המקדש. אולם, מקדש
שלישי כולו שמים. לדעת הרמח"ל אין כוונת המאמר שבית המקדש השלישי
כולו אש מן השמים לפטור אותנו מהתאמצות אנושית. יורד מן השמים,
הכוונה מלמעלה למטה, ואנו בונים סביבותיו. אנו בונים את בית המקדש
שכולו אש, כולו רוחני.

בתי המקדש הראשונים לא היו כולם אש מן השמים, היתה בהם גם אש
מחלוקת ואש זרה, היו בהם חסרונות. מרן הרב קוק מביא בתשובתו את דברי
רבי משה קורדוברו שמעלת בית ראשון היתה מצד החכמה¹⁶. באותה תקופה
עם ישראל היה מלא חכמה, ובמיוחד חכמת שלמה, שהיתה רבה "מחכמת כל
בני קדם ומכל חכמת מצרים"¹⁷. נביאים רבים היו במדינה "כפליים מיוצאי
מצרים"¹⁸. עובדיה הנביא החביא מאה נביאים, ובודאי היו עוד רבים. החכמה
היתה רבה מאוד, אך היא היתה נחלת המנהיגים והנביאים. העם, לעומתם, היה
נגוע בחטאים רבים. בית שני, אומר רבי משה קורדוברו, היתה בו מידת
מלכות. בתקופה זו העם התגבש והתקשר סביב בית המקדש, מתוך קבלת עול
מלכות שמים. כאשר מעלה זו נפגמה על ידי שנאת חנם, ממילא חרב בית
המקדש. מרן הרב קוק מכנה בסיגנונו את הכוחות השונים שהתגלו בבית
המקדש הראשון והשני, ואומר שבבית ראשון זרח כח הכלל, ואילו בבית שני
כח הפרט. בבית ראשון היו מלכים גדולים שהנהיגו את המדינה על פי תורה,
אולם היחידים היו מושחתים בעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. בבית
שני היו יחידים הנבדלים מטומאת הארץ, מדינה לא היתה לנו, גדולה של
מלכות לא היתה לנו²⁰. ריש לקיש כעס על אחד מחכמי בבל, ואמר לו שאם
כולם היו עולים לארץ בזמן עזרא בית המקדש לא היה נחרב. רוב העם לא
עלה לארץ, וזה חסרון. רבי יוחנן אמר לו שהוא צודק, אך בכל זאת בית המקדש
היה נחרב. כורש היה אמנם שליחו של רבונו של עולם, אך כיון שבית המקדש
נבנה דרכו, זהו חסרון. עם ישראל, שהם התגלות מלכות שמים, הם הצריכים
לבנותו²¹.

ד. אין חורבן שלישי

בית ראשון ושני לקו בחיסרון כבר מראשית הופעתם. לא התגברנו על חסרון
זה, ונפלנו. בית שלישי, לעומתם, כולו אש וללא חסרון, והוא לא יחרב. זהו
יסוד דברי חז"ל שאין חורבן שלישי. הגר"א הרצוג שהה בחוץ לארץ בזמן

השואה כדי לנסות להציל יהודים. הוא נפגש עם הנשיא רוזוולט, במסגרת שידוליו להצלתם, ובסוף השיחה יעץ לו הנשיא שלא לחזור לארץ ישראל כי צבאו של היטלר נמצא בשעריה. ענה לו הרב שנביאינו התנבאו על שני חורבנות, אך לא צפו חורבן שלישי. בית שלישי הינו במהותו כולו אש, ולא יחרב. גם הרמב"ם יסכים לכך, שהרי הוא מזכיר שהמשיח יבנה את בית המקדש²². אמנם אין להבין מדבריו שאין מצווה לבנותו לפני בואו, אלא המובן הוא שאם עד בוא המשיח לא יבנה בית המקדש, המשיח יבנהו. הרמב"ם אומר שבימות המשיח יתקיים "מלאה הארץ דעה את ד'²³, העולם יהיה מלא דעת²⁴. תקופה אידיאלית, נשגבה, קדושה וטהורה. אם כן הרמח"ל אומר שהשכינה אינה שורה בשלמותה באתר פגום, ולכן חרבו מקדש ראשון ושני. בית שלישי, לעומתם, כולו אש, כולו שכינה אלוקית. היא שורה במציאותנו, ואנו בונים בית מקדש סביבה, כביכול.

ה. כתר יתנו לך

רבי משה קורדובירו מגדיר את מעלת בית המקדש השלישי כמדרגת "כתר". כתר הוא מושג רזי, אשר מופיע גם בתפילה: "כתר יתנו לך מלאכים המוני מעלה". כתר הוא מושג עמוק שבעמוקים, ועם זה — פשוט שבפשוטים. אנו ממליכים עלינו את רבוננו של עולם מכל וכל. המלכה זו אינה רק על מעשינו, אלא גם על הרצון שלנו. פעמים רבות יש סתירה בין מעשיו של האדם, אותם הוא עושה מתוך הכנעה ומשמעת, לבין רצונו הפנימי, המושך אותו לכיוון אחר. המגמה האידיאלית היא "עשה רצונו כרצונך"²⁵, שרצונו של האדם יהיה זהה לרצונו של הקדוש ברוך הוא. מדרגה פנימית זו שייכת לבית השלישי. במצב כזה, כשיש זהות בין רצונו של האדם לרצונו של הקדוש ברוך הוא, אין פגע רע וחורבן.

ו. שיבנה בית המקדש

בתפילת שמונה עשה אנו מתפללים: "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו". נוסח התפילה אינו: שנבנה את בית המקדש או שתבנה את בית המקדש, אלא "יבנה", כאילו מעצמו. מסביר מרן הרב קוק "כאילו הדבר נעשה מאליו, ממעל לכל הקשר שאנו רגילים להבין ביחושם של סבות ומסובבים"²⁶. בעולמינו השכלי אנו מנסים תמיד להבין את המציאות מתוך קשר של סיבות ומסובבים, כלומר: מתוך סיבתיות. הסיבתיות היא הלזו של המדע. לכל סיבה יש תוצאה, וכל תוצאה נובעת מאותה סיבה. בית שלישי נעשה מאליו, ממעל לכל קשר

טיבתי המוכר לנו. הוא יהיה תופעה מעבר לכל חשבון אנושי רגיל. הבנה זו אינה מביאה אותנו למסקנה שעלינו לשבת בחיבוק ידים והכל יופיע מאליו. אלא, שכאשר בית המקדש יופיע, יקשה עלינו להבין ולהאמין למציאות עילאית שכזאת.

לפעמים נשאלת השאלה כיצד יהיה בית מקדש אחד לעם אחד, הרי יש כיתות רבות כל כך בעם? אלא, כל זמן שנהיה מפולגים ומריבה שרויה ביננו, לא יבנה בית המקדש. אכן, מציאות של שלום אמת בין כל האנשים והדעות קשה להבנה, היא בבחינת נס שמעל ההבנה האנושית הרגילה, וזו היא מעלת בית מקדש שלישי.

מקורות:

- 1 ראש השנה ל א; סוכה א ד, שובועות טו ב.
- 2 נחם.
- 3 הלכות בית הבחירה א' א'.
- 4 ריש משנה מידות.
- 5 יומא כ"א ב'.
- 6 יחזקאל מ'.
- 7 חתם סופר ו' רל"ו, אר"ח ר"ח.
- 8 שמות כ"ה ח'.
- 9 עי' ערובין ב' א'.
- 10 רמב"ם בית הבחירה א' ד'.
- 11 מועד קטן כ"ה.
- 12 יחזקאל א'.
- 13 רש"י, ר"י אברבנאל עפ"י חגיגה רפ"ב.
- 14 משכני עליון לרמח"ל.
- 15 בראשית רבה ס"ד י'.
- 16 משפט כהן צ"ו.
- 17 מלכים א' ה' י'.
- 18 מגילה י"ד.
- 19 מלכים א' י"ח ד'.
- 20 אורות, מהלך האידיאות, ג-ה'.
- 21 יומא ט' ב', י' א'. ורש"י ד"ה אעפ"י.
- 22 רמב"ם מלכים י"א א'.
- 23 ישעיהו י"א ט'.
- 24 רמב"ם שם סוף פ' י"ב.
- 25 אבות.
- 26 עולת ראייה א' קפ"ה.